

Cild XIX

1977-1979

TÜRKİYAT MECMUASI

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ
TARAFINDAN ÇIKARILIR

Kurucu :

M. Fuad Köprülü

Müdür :

Prof. Dr. Sadettin Buluç

İSTANBUL - EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ

1980

ESKİ UYGURCA BİR VESİKANIN BUDİZMLE İLGİLİ KÜÇÜK BİR PARÇASI*

JUTEN ODA

1. Kuzey Asya'daki Uygur İmparatorluğu'nun Kırgızlar tarafından yıkılmasından (takriben M.S. 840) sonra batıya göçen göçebe Uygur kabileleri Orta-Asya'da hanlıklarını kurarak¹ «Türkistan» diye anılan ismin doğuşuna yol açtılar. Bu göçebe kabilelerin yerleşik hayata geçmeleri esnasında ticâret ve ziraatla meşgûl olan Sogdlu'lar ile şehirli olan gayr-ı Türkler de hem Uygurlarla karışmış, hem de Türkçeyi benimseyerek git-tikçe türkleşmişlerdir. Böylece türlü gelenekli medeniyeti kabul eden ve etrafındaki çeşitli kültürlerin tesiri altında kalan Uygurlar, Mogul-Yüan hâkimiyet devresine ulaşmışlardır. Doğu Türkistan ile Çin'in kuzey-batısındaki Dun-huang bölgesinde ele geçen Uygurca vesikalar içerisinde bulunan Budizmle ilgili yazma ve tahta basma kitaplara göre bu eserler, Toharca (Tohri), Hind (Enetkek), Çin (Tavgaç) ve Tibet (Tüpüt) dillerinden çevrilmiştir. Bu tercüme metinler Uygurların budizm kültürünün durumu hakkında bir fikir vermektedir. Ancak bir çok âlimin bu eserlere dayanarak elde ettikleri sonuçlar, tarihî kaynakların kâfi olmaması yüzünden, yeterli ve geniş bir sonuca varmayı engellemekte ve böylece Uy-

* Bu makalenin Japonca aslı için bk. Juten Oda, «Uiguru-bun Monjishiri-jôju-hô no danpen ichiyô» [=Uygurca Mañjuşri-saddhana'nın bir nüshası], *Tôyôshi kenkyû* [=Doğu Tarihi Dergisi], XXXIII/1, 1974 Kyoto, s. 86-109.

1 'Khan-chou' Uygurlar devleti (E. Pinks, *Die Uiguren von Kan-chou in der frühen Sung-Zeit (960-1028)*, Wiesbaden 1968); 'Tien-shan' (Çoço) Uygurlar devleti (A.v. Gabain, *Das Leben im uigurischen Königreich von Qoço (850-1250)*, Wiesbaden 1973); Karahanlılar devleti: Avrupalı âlimler arasında Karahanlıların mensehinin Karluklar oldukları görüşü kabul edilirse de Japonya'da Karahanlılar devletinin kuruluşuna umûmiyetle Uygurlar, veya onların muhâceretinin sebep olduğu fikri hakimdir. (O. Pritsak, *İslâm Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1950, s. 264-265; T. Abe, *Nishi Uiguru kokushi no kenkyû*, Kyoto 1955 s. 405-516).

gurların budizm inançlarını kesin bir şekilde anlamak mümkün olmamaktadır. Bu sebeple, henüz açık olarak anlaşılamayan birçok belge vardır.

Bu çalışmamızın amacı, Türk kültür tarihi açısından önemli bir vesikayı tanıtmak ve şimdiye kadar bilinmeyen bazı noktaları açıklığa kavuşturmaktır.

2. Burada tanıtılan metin Otani koleksiyonunda 2695 numara ile kayıtlıdır. Hâlen Kyoto'da, Ryokoku Üniversitesi'nin kütüphânesinde muhafaza edilmektedir. Metnin Doğu-Türkistan'ın Turfan bölgesinden çıktığı tahmin edilmekteyse de nereden alındığına dâir açık bir kayıt yoktur. Metin, 9 x 22 cm boyunda, biraz sararmış, kalınca bir kâğıttan ibârettir. Yukarıdan aşağıya yazılmış olan metnin A yüzünde 22, B yüzünde ise 15 Uygurca satır yazılıdır. Ayrıca metnin dört değişik yerinde yer alan Tibetçe yazıların üçünün ayrı bir kalemden çıkmış olması muhtemeldir. Uygurca yazılar kursiv tabir edilen tarzdadır. Değişik bir kalemden çıkmış olan bir kısım el yazısı ise, belki de metne sonradan ilâve edilmiştir. Kitabın hatimesinde verilen bilgiye göre metnin konusu «*Mancuşiri-niñ sadanası*» (skr. Mañjuśrī-sādhana) adlı konunun başlığını taşımaktadır ve Skr.çesi «Madı Pandit» tarafından yazılmış, «Saṅgâşiri» adlı bir müstensih tarafından da Tibetçe tercümesinden Uygur türkçesine tercüme edilmiştir. Saṅgâşiri isminin daha önce W. Radloff tarafından neşredilen *Ari-a Raca-avavadaka atl(ı)ğ m(a)hayan sudur* (skr. Āryā Rājāvavādaka-nāma-mahāyāna-sūtra)'da² da yer alması dikkati çekmektedir.

3. «*Tibetçe Budizm Eserlerinin Genel Bir Kataloğu*»na göre³, metnimizin aslı «Hphags-pa hjam-dpal-gyi sgrub-paḥi thabs» (skr. Āryāmañjuśrī-sādhana) olup, müellifi esas *Madı*, Tibetçeye çeviren ise *Dānasila*'dır. Uygurcada, "Veli Mancuşiri adlı bir Bodisatav'a ait tamamlanma usûlü" mânâsına gelmektedir.

Bu gibi kâideler, «bâtinî» diye tavsifi mümkün *Vajrayāna* adlı bir budizm şubesine ait olup, VIII. asırda Hindistan, Tibet vs. gibi ülkelerde alâka ve hassâsiyet uyandırmış imiş. Çeşitli Budist velilerin her birine mâhsus tamamlanma usûlü mevcuttur⁴. Kısaca söylemek gerekirse, Uy-

2 W. Radloff, *Kuan-şi-im Pusar, Beilage I. Bruchstück des Ārya Rājāvavādaka genannten Mahāyāna Sūtra* (Bibliotheca Buddhica XIV), St. Petersburg 1911, s. 69-90.

3 *Seizō daizōkyō sōmokuroku (A Complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canons —Bkaḥ-hgyur and Estan-hgyur—)* 'Sde-dge' neşriyâtı: *Tōhoku Daigaku—Sendai* 1934, Nr. 2717; 'Pe-king' neşriyâtı: *Ohtani Daigaku—Kyōto* 1957, Nr. 3539.

4 *Mochizuki Bukkyō-daiziten* (Budist Eserleri Ansiklopedik Lûgat), Cilt VIII, Tokyo 1958, 'Zyōzyu-bouman' (skr. Sādhana-mālā) konusu s. 128-133; Gaekwad's Oriental Series Nr. 26, 41, Baroda 1925, 1928.

guristan'da da bu gibi budist gelenekleri yayılmış demektir. Ancak, elimizdeki metnin ne zaman ve hangi şartlar altında Tibetçe'den Uygur diline çevrildiğini de dikkatle tesbit etmek gerekmektedir.

4. Āryā-rājāvādaka-nāma-mahāyāna-sūtra'yı Uygur türkçesine çeviren Saṅgāşiri'den ve onun yaşadığı devirden W. Radloff⁵ ve A. von Gabain⁶ bahsetmektedir. W. Radloff'a göre bu müstensih, Tibetlilerin Koço (Turfan) eyâletlerini zaptettiği çağlarda (VIII-IX. asır) yaşamıştır. Gabain bu görüşe itiraz ederek, Saṅgāşiri'nin çağının Koço hanlığı devrine ait olduğunu söylemektedir. Bizce hem Radloff, hem de Gabain Saṅgāşiri'nin çağını yanlış tespit etmiştir. Saṅgāşiri ancak Moğul-Yüan devrinde yaşamış olabilir. Çünkü, metnimizin ketebe kaydında bulunan *çoğdu yarlıg üze* "nüfuzlu ferman üzere" ibâresi ile Mogul hükümeti kasdedilmektedir. *Çoğdu* kelimesi Mogulcadır. Kanaatimizce "nüfuzlu ferman" ibâresi ile de Mogul hükümeti ifâde edilmiştir.

Elimizdeki metnin dört yerinin Tibetçe yazılı olduğunu ve bunlardan üçünün de ayrı kaleminden çıktığını tahmin ettiğimizi söylemiştim. Bu kayıtların metne sonradan ilâve edildiğini de söyleyebiliriz. Fakat yazı dilinde pek nâdir kullanılan dördüncü Tibetçe kelime belki *legs so* "iyi" (Tibetçe) deyimi karşılığına gelmektedir. Bu kelime sağındaki Uygurca yazılı *lęso lęso* (b-10) sözüne karşılıktır. Bu tür Tibetçe "*legs-so*" ibâresine 1350 yılında istinsah edilen Uygur-Budist metninde de rastlanır⁷. Bu sebepten metnin Uygur diline çevrildiği veya yazıldığı zaman olarak, Uygurların Tibetliler ve Mogullar ile yakın ilişkide buldukları bir devir düşünülebilir.

5. Bu metnin Moğul-Yüan devrine ait olmasının sebepleri sözü geçen Radloff vesikasında da belirtilmektedir⁸. *Ari-a Raca-avadaka atl(ı)ğ m(a)hayan sudur*'un ketebe kaydında, 38.-40. satırlarda, şöyle denmektedir :

Bodistv uğuş-luğ kağan kan y(a)rılıg-ı üze kuludı Saṅgāşiri
..... emri üzerine kulları Sangha Śrī

5 W. Radloff, *aynı eser*, s. 74, 84.

6 A. von Gabain, *Buddhistische Türkenmission*, Asiatica, Festschrift Friedrich Weller, Leipzig 1954, s. 172.

7 British Museum Or. 8212 (109) ch. XIX 003; Serindia I, Oxford 1921 s. 923, 925; Tôru Haneda, Shigaku renshû (*Recueil des oeuvres posthumes de Tôru Haneda*) II, Kyoto 1958 s. 162-164.

8 W. Radloff, *aynı eser*, s. 69-90.

Tüüpüt tilintin yañğurtı Uygur tiliñge [evirtim].

Tibet dilinden yeniden Uygur diline [çevirdim].

W. Radloff bu ibâreyi "Bodisatav oğuşluğ kağan adlı hükümdar(ın) emri üzerine" şeklinde tercüme edip, "belki emredilen Tibet hükümdarlarından biri olabilir" ... "Mogul Han değildir ve metinde adı geçen mütercim Hindistan'dan gelip, Tibet ülkesinde VIII. asır sonlarında yaşamış olmalıdır" diye düşünmektedir. Müstensihin adı *Saṅgāṣiri* (skr. Samgha śrī) olduğu için bu Sanskritçe isim yüzünden Radloff onu Hintli zannetmiş ve Turfan eyâletlerinin Tibet hâkimiyetine girdiği devre ait olduğu kanaatine varmıştı. A. von Gabain⁹ ise bu ibâreyi "Bodhisattva neslinde olan Kagan ve Kan emri üzerine" diye çevirip, "son devrenin imlâ ve basma özelliklerini taşıdığı halde bu metin X-XI. asırdandır" diyerek Kagan ve Kan'ın Uygur hanlarından Çince adı *Pu-sa* (skr. bodhisattva) diye anılan bir zat ile ilişkisi olduğunu ileri sürer. Japonya'da da bu şekilde düşünenler vardır¹⁰. Biz bu görüşlere iştirak edemiyoruz. Bilindiği gibi Çincedeki «Pu-sa» kelimesinin Uygurcadaki karşılığı «bodistv»dir. «Oğuş» kelimesi ise akrabalığı gösteren bir topluluk ismidir¹¹. Ancak Budist-Uygur eserlerinde «oğuş» kelimesi umûmiyetle daha geniş topluluğu ifâde etmekte ve "zümre, sınıf, muhit, saha vs." mânâlarında kullanılmaktadır. Buna mukabil, "Stamm" - "Abstammung (neseb-soy)" mânâsında olmadığı anlaşılıyor. Öyle ise, meselâ Çince Budist eserdeki «*Pu-sa t'ung-kui ch'u shêng*» ibâresinin Uygurca tercümesi «Bodistv oğuş-luğ bolmak-ı» ('zu der Bodhisattva gemeinschaft zu gehörend wird statffinden', *Uigurica II*, s. 35) şeklinde anlaşılmalıdır. Bodisatav'ın bir şahıs adı olarak anlaşılması mümkün değildir. Bu kelimenin Budist tabirlerden birisinin olması gerekir. O zaman metnimiz, "Bodhisattva -cemiyeti muhitinde oturan Kağan-Kan emri üzerine" diye anlaşılmalı ve tercüme edilmelidir. «Kagan-Kan» ünvanını Radloff, "Kagan olan han", A. von Gabain, "Hakan ve Han"; G. Rachmati, "Hükümdar (Herrscher)", *TT VII*, s. 52; Ş. Tekin, "Hükümdar ve Bey", *TDED XII*, s. 236 vs. mânâlarıyla karşılamışlardır. Esasında bu iki kelime gramerce benzer bir kelimenin tek mânâyı gösteren «Hendiadyoin» şeklinden başka bir şey olmasa gerekir. Bu ün-

9 A. von Gabain, *aynı eser*, s. 172

10 *Sejiki Bunka-kenkyū IV (The Researches of Central Asian Culture)* Kyoto 1961, s. 44-45.

11 O. Pritsak, *Stammesnamen und Titulaturen der Altaischen Völker*, UAJ, XXIV H. 1-2, 1952, s. 59; G. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972, s. 96.

vânın başka şekilleri de vardır. Mogul-Yüan hükümdârının ünvanı: «Kağan» [*Ka'an*'ın Uygurca tercümesi] olacaktır. Çince Mogul Kağanı için «*Ho-han huang-ti*» (Kagan Pâdişah) ifâdesi vardır ki, elbette yukarıda bahs ettiğimiz ünvana benzemektedir¹².

6. «kağan kan» ünvanının başka örnekleri de vardır. Meselâ, G. Rachmatî (R. R. Arat)'nın neşrettiği *Yitiken Sudur*'daki sevap tevcihinde bu ünvana rastlanmaktadır¹³. Bu eserin asıl metni Çince'dir. B. Laufer ve L. Ligeti tarafından da bahis mevzuu olunup¹⁴, Tibetçe ve Mogulca tercümeleri de neşredilmiştir. Tibetçe ketebe kaydına göre, metin ilk önce Uygur diline çevrilmiş, sonra Mogulca'ya ve daha sonra da 1337 tarihinde Tibetçeye çevrilmiştir. L. Ligeti'ye göre, Mogulca tercüme «T'ien-li» devrinin başlangıç yılının (M.S. 1328) onuncu ayının ilk gününde basıldı. Uygurca yayını «Ali'n Temür Tai-se-du» tarafından yapılmışsa da metnin ne zaman tercüme edildiği belli değildir. Arat neşri parça C'ye göre [U=4709 = T. III. M 190], sevap tevcihi şöyledir :

- 114 y(i)me kuy şipkan-lığ ud yıl, altınç
 115 ay, bir yağı ağır uluğ busat baçağ
 116 kün öze, m(e)n üç erdini-lerke
 117 p(e)k katıg süzük kirtgünç köngül-lüg
 118 upasanç sılığ tigin
 119 alku türlüğ ada-larta umuğ boltaçı
 120 arış arıg bu yitiken sudur erdinig
 121 akzanıp, miñg küün tükel yaqturup,
 122 adın-larka ülemiş buyan küçinte,
 123 adınçığ iduk
 124 kağan kan suusi, ağır buyan-lığ

12 Ts'ai Mei-piao (hazırhyan), '*Yüan-tai pai-hua-pei chi-lu*' (Yüan zamanında konuşma diline ait kitâbelerin toplanması), Peking 1955, 25'inci kitâbesinde (M.S. 1280) şu denmektedir : "Eskiden Çinggis Huang-ti (Pâdişah) fermânı, 'Ho-han' Huang-ti fermânı, Mönge Huang-ti fermânı ve şimdiki Huang-ti fermânı üzere..." (s. 27). Ts'ai Mei-piao'ya göre Mogol-Yüan zamanında 'Ho-han', yâni 'Ha-han' (Hagan) ünvanının Ögetey'in hükümdarlığı devrinde resmen kullanılmağa başlamış olup, onun için 'Ho-han Huang-ti' "Ögetey Pâdişahı" demektir. Ancak, Moğollarda 'Ho-han Huang-ti' tâbiri kullanılmaktadır (s. 24 n.) Çince'de veyâ Çinlerde Mogol Haganını ifade etmesi dikkati çeken bir noktadır.

13 G.R. Rachmatî (R.R. Arat), *Türkische Turfan-Texte VII*, Berlin 1936, s. 52; ve R.R. Arat, *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1965, s. 238-239.

14 B. Laufer, *Zur buddhistischen Literatur der Uiguren*, T'oung-pao, VIII, 1907, s. 391-409; L. Ligeti, *Notes sur le colophon du «Yitikan sudur»*, Asiatica, Leipzig 1954, s. 397-404.

125. kong tay kiu kutı, ançulayu ok
 126. kong kiu kutı, kuşal-a sitibal-a
 127. başlap, altun uruğ-ları birle
 128. alku ödte buyanları aşılıp üstelip,
 129. adasız uzun yaşamak-ta ulatı
 130. alku türlü küsüs-leri kanıp bütüp
 131. alku-nı bilteçi burhan kutın bulmak-ları
 132. [bolz]-un.

T e r c ü m e

- 114 yine "kuy" şipkanlı sığır yıl(ının) altınc(ı)
 115 ay(ının) bir(inci) (günü olan) mübârek büyük oruç
 116 gününde, ben, üç cevhere
 117 çok kuvvetli ve imanlı (bir) gönülle (inanan)
 118 mümine Sıhg Tigin
 119 her türlü tehlikelerden (kurtaracak) ümit olan
 120 bu temiz-duru *Yitiken-Sûtra* cevherini
 121 okuyup, bin(lerce mumu) tamamiyle yaktırdıktan (sonra)
 122 başkalarına taksim edilmiş (olan) (bu) sevap sâyesinde,
 123 seçkin, kutlu
 124 hükümdar asâletinin, çok fazilet sahibi
 125 dul kraliçe asâletinin, ve aynı şekilde
 126 kraliçe asâletinin, Kuşala (ile) Siddhipala
 127 başta olmak üzere, altın soylarıyla birlikte
 128 (hepsinin) her zaman sevapları çoğalsın,
 129 tehlikesiz uzun (bir) ömür (sürsünler) ve
 130 bütün istekleri yerine gelsin (ve)
 131 her şeyi bilen Burhan'ın asâletini
 132 bulsun(lar).

Bu sevap tevcihinden Şinasi Tekin de bahseder¹⁵. Kuşala ile Siddhipâla, Çin'e hâkim olan Mogul hânedanından iki şehzâde olup, biri *Ming-tsung* adı ile 1329 tarihinde, diğeri ise *Ying-tsung* adı ile 1321 tarihinde

15 Ş. Tekin, *Uygurlarda sevab tevcihi âdeti ve İslâmîktaki mevlid duası*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, XII, 1962, s. 233-245; Yüan Tarihine göre (Yüan-shih 'Pai-na-pên' neşriyatı, (Peking 1958)) Dul Kraliçesi resmî unvânı : 'Hsing-shêng huang-t'ai-hou' (Konggirat soyundan) (kitap 24 : 1a6); Kraliçesi unvânı : 'Chuang-i tz'u-

tahta geçmiştir. Ş. Tekin doğru olarak der ki : “metinde geçen bu adlar, ikisinin de şehzâdelik devrine aittir. Zikredilen hükümdar da *Buyantu Kagan* (Jên-tsung) olmalıdır”. Çin takvimine göre, “kuy” şipkanlı ud yılı 1313 yılıdır. O zamanın dul kraliçesi Bayantu Kagan’ın annesidir. Kraliçesi ise Siddhipâla’nın annesi olur ki, «Huangch’ing» devrinin 2. yılının (M. S. 1313) üçüncü ayında ‘kraliçe’ ünvanını almıştır (Bk. *Yüan tarihi*, 114 : 6a 10). Şehzâde Kuşala ise *Bu-tsung* (Buyantu Kagan’ın büyük kardeşi)’un oğlu olup, 1317 tarihine kadar hangisine veliahd rütbesi verildiği tesbit edilememiştir. Kısaca söylemek gerekirse, o devirde Mogul-Yüan Sarayında bulunan başlıca âzâların hepsini bu sevap tevcihinde görüyoruz. Yani «kagan kan» ünvanının, “hükümdar/pâdişah” olan *Buyantu Kagan*’ı ifâde ettiği şüphesizdir.

7. «Kagan kan» ünvanı hakkında ikinci örneğe «Ch’ü-yung-Kuan» (Peking den kuzey-batiya doğru 60 km. mesâfede bulunan Büyük duvar’ın geçidi) yazıtında rastlanır¹⁶. «*Jun-ti* (Togan Temür) *Kagan*» devrinde 1343’de Budist kubbe inşâ edilerek orada inşâsına ait sevap tevcihi yazıldı. Uygurca kitâbede de “Kagan kan suusiniñ (Hakan-pâdişah hazretlerinin)” ifâdesine tesâdüf edilir (bk. batı yüzü, 19. str.). Bu ünvan «Kagan» ile «kan» arasındaki münâsebetin gramer bakımından hendiad-yoin olduğu düşünülürse de aslen hükümdarı işâret eden Mogulca ünvan «kagan» (ka’an) ile, Uygurca «kan» birliğinde en yüksek bir hükümdar olarak, Uygurların hâkimi anlatılmaktadır. Daha sonra Ch’ing (Çing) devrinde de «Hâkân han» ünvanıyla Çin imparatorunu gösteren yeni bir uygurca yazıyı görüyoruz¹⁷. İşte yukarıdan beri bildiğimiz gibi «Bodistv oğuşluğ kağan kan yarlığı üze» ile «Çoğdu yarlığı üze» ifâdesi arasında mukâyese yapıldığı zaman ikinci ibârenin Mogol-Yüan padişahı devrine ait olduğu kabul edilebilir. Bu sebeplerden dolayı, Sañgşaşiri’nin Mogol-Yüan devrinde yaşadığı şüphesizdir kanâatindeyim.

8. Uygurların ne zaman ve hangi şartlarda Tibet Budist kültürlerini almış olduğu meselesi ise, önemli bir mevzu olmakla berâber, şimdiye

shêng huang-hou’ (Konggirat soyundan) (kitap 27 : 1a5-6) ‘Ho-shih-la’ (Kuşala) : ‘Tai-tê’ devrinde 4 yılı (1300) on birinci ay ‘jen-tzu’ gününde doğmuştur (kitap 31 : 1a7); ‘Shih-tê-pa-la’ (Siddhipâla) : ‘Tai-tê’ devrinde 7 yılı (1303) ikinci ay ‘chia-tzu’ gününde doğmuştur. ‘Yen-yu’ devrinde 3 yılı (1317) on ikinci ay ‘ting-hai’ gününde veliaht olmuştur (kitap 27 : 1a6-9).

16 J. Murata (hazırhyan), *Kyoyôkan* (‘Ch’ü-yung-Kuan’) I, Kyoto 1957, s. 21.

17 A. Haneda, ‘*Ghazât-i Müslimîn*’ tercümesi, Nairiku azia-shi ronshû, Tokyo 1964, s. 325-326; E.D. Denison Ross, *Three Turki Manuscripts from Kashgar*, Lahore 1908, s. 24.

kadar yeterli şekilde açıklanmamıştır. A. von Gabain'e göre, gündelik sözler ve isimler Tibetçeden alınmamıştı. Ancak «yirteñü (bu dünya)» ve «suburğan (mezar)» gibi, kelimeler Tibetçeden gelmiştir. Bu hususta Tibetlerin dindar şevki gösterdikleri ve Tarım bölgesine yaptıkları silâhli müdahalenin neticesinden başka olmamıştır, der¹⁸. Bu fikir çok önemlidir. Çünkü Budizm ve Mani dinine ait Uygur vesikalarında bu kelimeler, sık sık bulunabilen sözlere aittir. Bundan dolayı, Tibet Budist kültürleriyle alâkalarının oldukça eski zamana ait olduğu fikri vücud bulur. Lâkin, son zamanlarda belirtildiğine göre 'suburğan' kelimesi Sogdça 'zmrğ'n'den geliyor imiş¹⁹. Sonra Mogolca'ya girmiş olan 'yirteñü' kelimesi için her ne kadar J. É. Kowalewski'nin Mogolca sözlüğündeki kaydına dayanılmış ise de, bu kelimenin Tibetçe menşei çok şüphelidir²⁰. Şimdiki halde yalnız sözler bakımından Tibet ile alâkalarını bahis konusu etmek elverişli değildir.

9. Tibet Budist eserlerinden Uygurca'ya tercüme edilen kitaplar hakkında, adı geçen Sañğaşiri'ye ait olan metinlerden başka iki metne daha tesâdüf edilir. İşte, bunlardan birincisi yukarıda mevzuuna dokunduğumuz British Museum Or. 8212/109'da kayıtlı yazma olup, şöyle denmektedir :

- 46a (3) tört türlüğ kezig-lerig
 (4) yolça uduzmaq-lıg teriñ nomluğ tam'ğah-ı (?)
 (5) çoğ-luğ yahn-lıg uluğ baqşı naruba-nıñ
 (6) kentü ağız-ındın nomlayu yarlıkamaş, kulğak-
 (7) tın kulğak-ka, ağız-tın ağız-ka ulağ sapıg
 (8) bolmış dantır-a erür, şaki-lıg toyın uluğ
 (9) baqşı cuh cu bağ-lıg darma tuacı çoski
 (10) irgensen nomluğ tuuğ atlg baqşı üze
 (11) yaratmış erür [...] tübsüz teriñ bu
- 46b (1) dantır-a-nıñ, tüpütçe-sin körüp,
 (2) tümke biligsiz tümeninç kulut
 (3) kamil-lıg ary-a açari, tükel-lig bilig
 (4) isdunba baqşı-nıñ boşuğ yarlg-ı üze
 (5) evirü aqtaru tegintim.

18 A. von Gabain, *aym eser*, s. 171.

19 G. Clauson, *aym eser*, s. 792 b.

20 J. E. Kowalewski, *Dictionnaire Mongol-Russe-Français*, III, s. 2386 b.; G. Clauson, *aym eser*, s. 961 b.

- (6) çî çing onuñ-ı bars yıl altıñ
- (7) ay tört yañğı-ka üç lükçük balık-
- (8) lıg kılut m(e)n yañğı bosgutçı sarıg tutung
- (9) asuday oğul-nıñ lıñğı-sı üze bitidim sadu edgü
- (10) legso shan-tsai shan-tsai

T e r c ü m e

- 46a 3. Dört türlü sıralarını
4. (dîñî) yolca idare etmenin derin akidesi" (diye anılan
5. kitabı), parlak-nufuzlu büyük muallim olan 'Nâro-pa'nın
6. kendi ağzından öğretmeye buyurmuş, ve kulak
7. tan kulağa, ağızdan ağıza silsile halinde (nakledilmiş)
8. olan 'Tantra' (skr.)larındandır. Şaki (skr. Śākya-muni)
9. dinine ait rahipler ve büyük
10. muallimlerinden 'Çuğ-çu (?)'ye bağlı Dharma-dhvaja (skr.)
11. chos-kyi
12. rgyal-mtshan (tibet.) nomluğ tuuğ (uygur=(akide tuğu)
13. adlı (bir) muallim tarafından
14. yaratılmıştır (Tamamlandı! -çin yazısıyla-) Temelsiz derin
15. bu
- 46b 1. Tantra'nın Tibetçesini görüp
2. cahil bilgisiz 'tümening' kullarından (?) (ben)
3. Kamil'lı Ārya-ācar=ya (skr.), noksansız bilgili olan
4. İsdunba (tibet. ston-ba?) mualliminin azat emri (icâzeti)
5. üzerine
6. çevirmiş oldum.
7. 'Çi-çing' (nin) (Çindeki saltanat tarih ismi (nin) onuncu
8. pars yıl (ının) altıncı
9. ay(ının) dördüncü gününde Üç-Lükçüng şehri
10. kullarından (?), ben, yeni öğretmen Sarıg Tutung,
11. Şehzâde(?) Asuday'ın emriyle yazdım. Sadhu! İyi!
12. Lıgso (tibet yazısıyla)! Şan-tsay Şan-tşay (çin yazısıyla)!

Bundan böyle yeni incelemelere konu olacağını bildiğimiz bu metin²¹,

21 Masahiro Shōgaitō, «On Uighur Manuscript Or. 8212-109», The Toyo Gakuho (The Journal of the Research Department of the Toyo Bunko), cilt 56/1 (Haziran 1974), s. 044-057.

belki Mogul-Yüan devrinde Uygur türkçesine çevrilmiş olacaktır. Yukarıda kitabın hatfesinde verilen bilgiye göre, meşhur Hintli âlim Nāro-pa (ölm. 1039)'ya izâfe edilen bu metin, Tibet'teki 'Bkrah-brgyud-pa' tarikatı (Müessisi : Mar-pa -1012-1097-) silsilesi vâsıtasıyla ağızdan ağıza naklolunmuş ve «Dharma-dhvaja» adlı bir râhip tarafından da Tibetçeye çevrilmişti. Sonra, İsdunba adlı Tibetli muallimin icâzetiyle Kamil'lı bir Uygur hocası Uygur türkçesine tercüme etmiştir. Daha sonra Mogol-Yüan sülâlesinden Şehzâde Asuday'ın emriyle «Sarıg Tutung» tarafından istinsah edilmiştir. Fakat gerek Tibetçe müellifin, gerekse Uygurca müterciminin isimlerini taşıyan bu metni hüviyetini tesbit edebilecek başka yazmalar henüz bulunamamıştır.

10. İkincisi, W. Radloff ve S.E. Maloff'un neşri olan «Altun Yaruk» nüshasında bulunmaktadır²². Prof. S.Ş. Çağatay tarafından tanıtıldığı gibi Altun Yaruk'un I. kitabında aslında bu metne ait olmayan müstakil bazı eserler mevcuttur²³. Bunlar içinde «Tört m(a)haranç t(e)ngri-ler-ke torm-a birgü yang» (tibet.* Rgyal-po chen-po bshihî gtor-ma cho-ga, <dört gök kiralına takdim etmenin akîdesi>) adlı bir eser, Tibetçeden Uygurcaya tercüme edilmiştir. Kitabın kaydına göre «Bilge Taluy Şaşı» adlı bir zat tarafından, Çindeki Çing sülâlesinin «Kan-si» devrinde, 26 yılında (1687) Dun-huang şehrinde yazılıp tamamlanmıştır. Prof. S.Ş. Çağatay'ın bahsettiği gibi, bu eser "sonradan Altun Yaruk'a ilâve edilmiş olmalıdır,"²⁴ Tibetçeden Uygurcaya çevirilme zamanı belli olmamasına rağmen, muhtemelen Mogul-Yüan devrine ait olduğu fikri kabul edilecektir.

11. Uygurca vesikalardan başka Çindeki «Yüan Tarihi»nde de Budist Uygurlara ait bâzı bilgiler bulunmaktadır. "T'ai-ting' devrinin başlangıç yılında (1324), sonbahar, 7'inci ay 'ping-wu' (günü)nde Tibet Budist eserlerini Uygur yazısı (Uygurca?) ile tercüme ettiler" (*Yüan Tarihi*, XXIX. kitap)²⁵. Yukarıda sözünü ettiğimiz «Yitiken Sudur» Tibetçe kolofonuna göre «Alin Temür tai-se-du» adlı bir zat tarafından Uygurcaya çevrilmiştir²⁶. Yüan Tarihindeki kaydına göre Alin Temür, aslında Sulmi'de yetişen çok meşhur bir Uygur ailesine mensuptu. Onun dedesi

22 W. Radloff-S.E. Maloff, *Suvarṇaprabhāsa Sūtra*, Bibliotheca Buddhica XVII, St. Petersburg 1913.

23 S.Ş. Çağatay, *Altun Yaruk'tan iki parça*, Ankara 1945; M. Mori, *Uiguru go yaku konkōmyō saishō ô kyō*, *Shigaku-zasshi*, Cilt 71-9, Tokyo 1962, s. 1243.

24 S.Ş. Çağatay, *aynı eser*, s. 12.

25 *Yüan-shih*, (Yüan Tarihi) kitap 29 : 15b2.

26 B. Laufer, *aynı eser*, s. 393-397.

Möngke Kağan'a hizmet etmiştir. Babasıyla berâber kendisi ise, Beşbalık'tan «P'ing-liang» şehrine (Kansu vilâyeti) evini nakledip, Yüan sülâlesi sarayına hizmet ettiler. Alın Temür, Ch'êng-tsung Kağan' (saltanatı: 1294-1307)'ından Wen-tsung Kağan'ı (saltanatı : 1329-32)'ına erişen yıllar zarfında, âlim sıfatıyla, Kağanlara yardım etmiştir. Ying-tsung Kağanı devrine ait bahiste "O, ilmiyle her gün Pâdişah yanında oturdu" ve "çeşitli dinî kitapları tercüme etti" diye yazılır. 1330'da ona 'tai-se-du' (vezir) ünvanı verilmiştir²⁷. Bir de saraya hizmet eden Uygurlardan «Chia-lu-na-ta-ssu» (*Karinadaş? ölm. 1312)²⁸ ile «Pi-lan-na-shih-li» (*Viratnaşiri, ölm. 1332)²⁹ adlı iki kişi görünür. Bu ikisi de gençliklerinde Hind dilini (Sanskritçe) yakından öğrenmiş, sonra da saraya intisab edince Tibetçe tahsil etmişler, ardından da Tibetçe kitapları Uygurcaya çevirmişlerdir. Son zikredilen Viratnaşiri ise Kamil'li olup, Çinceyi de iyice öğrenmiş imiş. Şu kitapları tercüme ettiği haber verilir : Çince'den, «Lêng-yen-ching»; Hind dilinden, «Tai-ch'êng chaung-yen-pao-tu-ching», «Ch'ien-t'ò pan-yao-ching», «Tai nieh-p'an-ching», «Ch'êng-tsan tai-ch'êng kung-tê-ching»; Tibetçeden, «Pu-ssu-i ch'an-kuan ching» vs. Ancak, eldeki Uygurca nüshalardan bu kitapları teşhis mümkün değildir. Başka bir tarih eserine göre de, o çağda Wu-liang-shou-fu-ching (1331'de); Koço'lu Shê-lan-lan- Pi-ch'iu-ni (upasang) tarafından «Fa-hua-ching» ve «Chin-kuan-ming-ching» (Altun Yaruk Sudur) vs. gibi eserleri Uygur yazısıyla istinsah etmiştir. Son zikredilen kitabın adı bakımından Altun Yaruk'a örnek teşkil etmiş olması muhtemeldir.

12. Gerçekten de Mogollar, Tibet'i zaptettikten sonra oradaki Lamaizm'e kesin olarak icâbet ettiler. Bu fâtipler, çok yakından alâkadar oldukları Uygurlar vâsıtasıyla Tibet kültürlerini kabul etmiş olabilirler. Burada biraz da Uygurların Hind dilini güzel öğrenmesinin sebepleri üzerinde duralım. Genel olarak oldukça yakın bir şekilde Hind dili (Sanskritçe) ile ilişkili olan kelimelerin Uygurcaya girdiğini görüyoruz. "XII. yüzyıldan itibaren Kuzey Hindistan ve Keşmir'de oturan Budist sanatkarlar İslâm medeniyetini yaymak için Tibet ülkelerine gelip, yerleştiler" diye³⁰ belirtilir. Uygurların yaşadığı bölgede de Hind medeniyetini taşıyanlar yerleşmiş olabilir. Kısaca söylemek gerekir ise, burada verilen malûmat, Mogol-Yüan devleti zamanına rastlayan Uygur medeniyetine aittir. Şimdiki halde Tibet ile daha önceki alâkaları hakkında bilgimiz yoktur.

27 *Yüan-shih*, kitap 124 : 5b3-10; 34 : 11a9.

28 *Yüan-shih*, kitap 134 : 19a1-b7.

29 *Yüan-shih*, kitap 202 : 3b7-4b5.

30 J. Murata (hazırlıyan), *aynı eser*, s. 29.

Uygurca :

Otani Koleksiyonu

Nr. 2695

Tibetçe :

'Sde-dge' Nesriyâtı Nr. 2717 (Nr. 84a4-84b3)

'Pe-king' Nesriyâtı Nr. 3539 (Nr. 99a3-99b3)

(Bstan-Hgyur)

(s. 84a4) (P. 99a3)

rgya gar skad du / ārya¹ mandsu śrī sa dha nam /
[Ārya-manjuśrī-sādhana]

(Hindî dilince Ārya-maṇḍuśrī-sādāna;)

bod skad du / ḥphags pa ḥjam dpal gyi sgrub paḥi

(Tibetçesince 'Evliya Maṇḍuśrī'ye ait tamamlanma)

thabs- / ḥjam dpal gshon nur gyur pa la

(usûlü' ; Maṇḍuśrī Oglanı Hazretine)

phyag ḥtshal lo / tshad med pa dan byan chub sems
(tapınız).

(P. 4)

bskyed de / snags ḥdi brjod cin mi dmigs ston par

(S. 5)

bsgom / om sva bhāba bi śuddhaḥ sarba dharmmah².

[Om svabhāva-viśuddhaḥ sarvadharmah

sva bhāba bi śuddho ham / ston ḥid dan las bam pam

svabhāva-viśuddho 'ham]

a dkar las / rgya mtsoḥi sten du padma zla ba bsam

(P. 5)

/ de sten ran sems a dkar ḥid gyur las / ḥod

ḥphros don byas ḥdus par³ lhar gyur te / shal gcig

(S. 6)

phyag gñis mchog sbyin udpala⁴ bsnam / rdo rjeḥi

skyil krun ḥod zer rab ḥphro ba / dar dkar na bzah

rin chen rgyan gyis spras / ston zlahi mdog can

(P. 6)

lan tsho ldan pa bsgom / om bak⁵ kyai dam na mah

[Om vākye da namaḥ]

rig snags rgyal po ḥbum phrag gcig gis ḥgrub /

zla ba gcig gis blo ḥphel rig pa ḥdsin / dnos

(S. 7)

sam rmi lam ḥid du mthon thos ḥgyur / grub paḥi

mtshan ma gshan yan snan bar ḥgyur- / ḥi zla gzas

(P. 7)

zin dus su mā sva ḥid / dar dkar gyis dril lce

ğog bcug la bzlas / myu gu byun hgyur hdi ni

grub pa yin / yan na ral gri ūid bzun rig hdsin

hgyur / gre phugs a dkar dag las hod hphros pas⁶

(S. b 1)

/ rgyal ba kun gyi blo grōs dpag med dag / hdsus

(P. 8)

nas khon du thim pas lus kun khens / mi brjod⁷

dran paḥi gzuns ni thob par hgyur / sñin dbus

zla baḥi dkyil hkhhor rtsibs drug la / hbru drug

yi ge ba kod la gyas gyon bskor / ūgs drag

rtse mo rno shin rab dkar bās /

a-1) TRK T'VR'X KWYC KWYZ WN
terk tavraḥ küç küzün
(çok çabuk kuvvetli kudreti-)

2) K' TWYK'L LYK BYLK'
ke tükellig bilge
(ne hazır olan bilgili)

3) BYLYK YK TWD//CY BWLWR..
biligig tudtaçı bolur.
(hikmete sâhib olur.)

4) V'M'XWYD//L'R V'NS'N
Y ? L N Y N'
? neler? un? un? un? un?
un? un? un? un?

5) "DYN KWYL'M'K L'R 'WYKWS
adın külemekler üküş
(isimleri okunması pek.)

6) T'LY/ 'WYKDY L'R 'WYZ'
telim öğdiler üze
(çok hamdlar ile)

7) ///KWB B'R'MYD L'R
ögüp paramıdlar
(methedip, halletme yolları)
—faziletler—

8) BYRL' ////(KW T'BYN/ NWX
birle yüküngü tapın'yu?
(ile dualar)

(S. 2) (P. b.1)
ñes hjom sstobs
(hep suç affolunur kabiliyeti-)

ldan myur hdsin
(ne hazır (ve) süratle
tamamlanması)

rab gsal hgyur /
(pek âşikârdır.)

pha rol phyin dan
(‘paramit’ —halletme yolu— ve)

bstod pa man po dan
(pek çok hamdlar ve)

mtshan dan⁸ brjod dan
(isimler okunması ve zikrler ve)

mchod pa sna tshogs dan
(çeşitli dualar ve)

/ mandal dbul shin gsol ba
(‘Mantal’ hizmetleriyle)

- 9) L'R Y'SD //WL /
-lar ? ol ?
?
- 10) M'ND'L 'WYDWNWB //WL /
mandal ödünüp, ?
(‘Mantal’ hizmetiyle ricâda
bulunup,)
- 11) TWYZ K'RKWLWK SWZ 'WLWX
tözkargülüksüz uluğ
(en mükemmel büyük)
- 12) BYLK' BYLYKYK BYRW
bilge biligig birü
(bilgili hikmeti vermeğe)
- 13) Y'RLYX'Z WN /YB
yarlıkazun tip,
(buyursun diye)
- 14) 'WYTWNKW 'WL,, MWNY
ötüngü ol, muni
(ricâ olunur. Bununla)
- 15) 'WYZ ' 'YNCYB TRK
üze inçip terk
(berâber çok)
- 16) T'VR'X BWYDM'KY BWLWR
tavrak büdmeki bolur.
(çabucak tamamlanmasıdır.)
- 17) M'NCWSYRY 'WYZ'
Mançuşırı üze
(‘Mançuşırı’ üzerine)
- 18) 'YYN TWDWLMYS /RYB
iyin tudulmuş erip,
(ifade edilmiş olan)
- 19) BYS TWYRLWK VYDY:SD'N
biş türlüğ vidyasdan-
(beş türlü ilim-)
- 20) L'RYX BYMYS 'WXMYS
larığ bilmiş ukmuş
(leri bilip anlamış)
- gdab par bya /
(tapınmalıdır).
- hdi
(Bu yoldan-)
- ni myur du
(dır ki, süratle)
(p. 2)
- hgrub par hgyur ba' yin
(tamamlanmağa kavuşabilirsin)
- / hjam paħi° dbyans kyis
(Onun nâzik sözünden)
- byin gyis brlabs paħi
(hamdedilen)

- 21) CW// M'DY B'NDYT
çong madı pandit
(büyük Mati âlim)
- 22) 'WYZ ' YR'DYLMYS
üze yaradılmış
(tarafından yaratılmıştır.)
- b-1) M'NCWSYRY NYNK
mançuşırı-niñg
(Mançuşırı'ye ait)
- 2) S'D'N'SY CWXDW
sadanası çoğdu
(tamamlanma usulü : 'nüfuzlu')
- 3) Y'RLYX 'WYZ ' XWLWDY
yarlıg üze kuludı
(ferman üzere Kuludı)
- 4) S'NKK'SYRY
sañgşaşiri
(Sanggâşiri)
- 5) Y'NKYRDY TWYBWT TYL
yangırdı tüpüt til-
(yeniden Tibetçe-)
- 6) YNTYN 'VYRDYM
intin evirdim
(den çevirdim.)
- 7) M'NCWSYRY BWDYSTV
XWDYNK'
mançuşırı bodistv kutiñga
(Mançuşırı Bodistv Hazretine)
- 8) YWKWNWRMN
yükünürmen
(secede ederim.)
- 9) S'TW
satu
(Sādhu.)
- 10) LYXSW LYXSW
lıgso lıgso
(Legs-so legs-so.)
- (s. 3)
pandita chen po matis
(büyük âlim Mati tarafından)
- mdsad pa rdsogs so //
(yaratılmıştır.)
- // rgya gar śar phyogs
(Hindistan maşrikından)
- dsa ga tā lahi
(Dsa-ga tā-la'daki)
- pandita chen po dā na śi las
(büyük âlimlerden Dāna-şila tarafından)
- bod yul gyi
(Tibet memleketinde)
- dbus dran sron srin pohi
(ortası? evliyâ şeytann?)
- rin¹⁰ lhahi skad las bod kyi
(yüksek ilâhın? dilinden Tibetçe'ye)
- (P. 3)
brdar hkhrul pa med par
(yanılmadan)
- bsgyur baḥo //
(çevrilmiştir.)
- S.: 'Sde-dge' Neşriyâti
P.: 'Pe-king' Neşriyâti
1) P.: arya 2) S.: -aḥ 3) P.: pas
4) S.: utpala 5) S.: bā 6) P.: bas
7) S.: brjed 8) S.: nas 9) P.: dpahi
10) S.: rir

- 11) S'NS'Y S'NS'Y
şansay şansay
(Şan-tsay şan-tsay.)
- 12) 'DKW 'DKW
edgü edgü
(İyi iyi.)
- 13) BWDYSTV MX'STV
bodistv makastv
(Bodhisattva Mahāsattva)
- 14) S'M'ND'B'TYRY
samandabatırı
(Samanta-bhadra)
- 15) "BYT 'B'
abita-abaa
(Amitābha)

NOTLAR

a) : 4 ve 10 s. arasındaki transliterasyonları, arasına belirsiz olduğu halde, Tibetçe ile karşılığı şudur: — adın külemek — 'mtshan'; üküş telim öğdiler — 'bstd-pa man-po'; yüküğü tapıngu? — 'mchod-pa'; mandal ödünüp — 'maṅgal dbul-shin; paramıdılar: "halletme yolları (faziletler)" meâlinde 'pha-rolphyin (skr. Pāramitā)'ya hüviyet edilirse de sırası değişir. 21 s. çong (çung) : bu kelimeye Çağatayca'da rastlanır (G. Clauson, *EDPC*, s. 424). Burada Tibetçe: 'chen-po' (büyük) ile karşılığıdır.

b) : 10 s. sağındaki bir nevi Tibetçe yazısı: 'legso' (legs-so) olup, British Museum Or. 8212 (109) ch. XIX 003, 46b10s. da aynı şekil olabilir. 7, 8, 13, 14, 15 s. daki yazılar başka kaleminden çıkma olup, 11 s. aşağıdaki Tibetçe yazıları: 'sa-n? sa?'; 14 s. 'sa dm.?'; 15 s. yukarıdaki: 'dan gphyā cha?'; bu yazıların mânâsı anlaşılmıyor; yine başka kaleminden gelme olabilir. 9—12 s. : satu (skr. sādhu), hgso (tibetçe: legs-so), şansay (çince: shan-tsai), ädgü (uygurca) her biri aynı anlama gelip, 'iyi' veyâ 'güzel' mânâsında kutlama kelimelerindedir.

SÖZLÜK

Abita-abaa (b-15)	<skr. <i>Amitābha</i> , Buda sıfat ismi
ad (at) (a-5)	ad
edgü (b-12)	iyi, güzel
er- (a-18)	olmak
evir- (b-6)	çevirmek
bil- (a-20)	bilmek

bilge (a-2, 12)	akıllı, bilgili
bilge bilig	dirâyet, ilim, hikmet
bilig (a-3, 12)	bilgi, ilim
— bilgä	
bir- (a-12)	vermek
birle (a-8)	ile
biş (a-19)	beş
bodistv (b-7, 13)	<skr. <i>bodhisattva</i> , Buda olacak
	kimse
bol- (a-3, 16)	olmak
büd-(büt-) (a-16)	bitmek, tamamlanmak
çong (çung) (a-21)	büyük
çoğdu (b-2)	< <i>mog. çoğtu</i> , nüfuzlu, parlak
inçip (a-15)	öylece
iyin (a-18)	dolayı
küç (a-1)	kuvvet
küç küzün	kâbiliyet
küle- (a-5)	senâ etmek
küzün (a-1)	kuvvet
— küç	
lgso (b-10)	< tibet. <i>legs-so</i> , iyi, güzel
Madı (Matı) (a-21)	skr. <i>Matî</i> , şahıs ismi
Mançuşiri (a-17, b-1, 7)	< skr. <i>Mañjuśrî</i> , bir bodistv ismi
mandal (mantal) (a-10)	< skr. <i>mandala</i> , bir tür sihrî dâire
m(a)kastv (b-13)	< skr. <i>mahāsattva</i> , büyüklerden bir
	kimse
men (b-8)	ben
munı (a-14)	bunu
ol (a-14)	o
ödün-(ötün-) (a-10, 14)	ricâ etmek, hürmet etmek
ög- (a-7)	methetmek
ögdi (ögti) (a-6)	methiye
pandit (a-21)	< skr. <i>pañdita</i> , âlim
paramıd (paramit) (a-7)	< skr. <i>pāramitā</i> , halletme yolu,
	fazilet
qud (qut) (b-7)	kut, saâdet, haşmetpenah
sadana (b-2)	< skr. <i>sādhana</i> , tamamlanma
Samanda-batırı (b-14)	< skr. <i>Samanta-bhadra</i> , bir bodistv
	ismi
Saṅgâşiri (b-3,4)	< (skr. <i>Samghaśrî</i>), şahıs ismi

satu (sadu) (b-9)	<skr. <i>sādhu</i> , iyi, güzel
şansay (b-11)	<çin. <i>shan-tsai</i> , iyi, güzel
tapın- (a-8)	tapınmak, hürmet etmek
tavrağ (a-1, 16)	çabuk
— terk	
telim (a-6)	çok
— üküş	
terk (a-1, 15)	çabuk
terk tavrağ	çok çabuk
ti- (a-13)	dil
Ttil (b-5)	demek
tud- (tut-) (a-3)	tutmak
tudul- (tutul-)	tutulmak
Tüpüt (b-5)	Tibet
tükel (a-2)	tam
—ke tükellig	hazır olan, techiz edilmiş
türlüg (a-19)	türlü
tüzkergülüksüz (a-11)	müsavi olmıyan
uluğ (a-11)	ulu, büyük
uğ- (a-11)	anlamak, anlaşmak
üküş (a-5)	çok
üküş telim	pek çok
üze (a-6, 15, 17, 22; b-3)	üzerinde, ile
vidyasdan (a-19)	<skr. <i>vidyāsthāna</i> , bilgilerin bir kısmı
yañgırdı (b-5)	yeniden
yaradıl-(yaratıl-) (a-22)	hazır olmak
yarlıg (b-3)	ferman, emir
yarlıka- (a-13)	emretmek, buyurmak
yükün (a-8; b-8)	secde etmek, hürmet etmek

Çince Yazılar Listesi

Bu-tsung	武宗
Ch'êng-tsan tai-ch'êng kung-tê-ching	稱讚大乘功德經
Ch'êng-tsung	成宗
Chia-lu-na-ta-ssu	迦魯納答思
chia-tzu	甲子
Ch'ien-t'ò pan-yao-ching	乾陀般若經
Chih-chêng (Çi çing)	至正
Chin-kuan-ming-ching	金光明經
Ch'ing (Çing)	清
Ch'ü-yung-kuan	居庸關
Chuang-i tz'u-shêng huang-hou	莊懿慈聖皇后
Fa-hua-ching	法華經
Ha-han	哈罕
Ho-han huang-ti	合罕皇帝
Ho-shih-la (Kusal-a)	和世琿
Hsing-shêng huang-t'ai-hou	興聖皇太后
Huang-ch'ing	皇慶
huang-ti	皇帝
jen-tzu	仁子
Jên-tsung	仁宗
Jun-ti	順帝
Kan-chou	甘肅
Kan-su	甘肅
K'ang-hsi (Kan-si)	康熙
kuei-ch'ou (Kui şipqanlıy ud)	癸柳
Lêng-yen-ching	楞嚴經
Ming-tsung	明宗
Pai-na-pên	百衲本

Pi-lan-na-shih-li (Pi-la-t'ê-na-shih-li)	必蘭納識理(必刺忒納失里)
P'ing-liang	平涼
ping-wu	丙午
pu-sa	菩薩
pu-sa t'ung-kui ch'u shêng	菩薩同會處生
Pu-ssu-i ch'an-kuan-ching	不鬼識禪觀經
shan-tsai (san say)	善哉
Shê-lan-lan pi-ch'iu-ni	舍藍藍比丘尼
Shih-tê-pa-la (Sitibal-a)	碩德八刺
Tai-ch'êng chaung-yen-pao-tu-ching	大乘莊嚴寶度經
Tai nieh-p'an-ching	大涅槃經
Tai nieh-p'an-ching	大涅槃經
tai-ssu-t'u (tai-se-du)	大司徒
Tai-tê	大德
T'ai-ting	大定
T'ien-li	天曆
T'ien-shan	天山
ting-hai	丁亥
Ts'ai Mei-piao	蔡美彪
Tun-huang (Dun-huang)	敦煌
Wen-tsung	文宗
Wu-liang-shou-fu-ching	無量壽佛經
Yen-yu	延祐
Ying-tsung	英宗
Yüan-shih (Yüan Tarihi)	元史
Yüan-tai pai-hua-pei chi-lu	元代白話碑集錄

١٠
 ١١
 ١٢
 ١٣
 ١٤
 ١٥
 ١٦
 ١٧
 ١٨
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠

Handwritten text in a cursive script, likely a poem or a letter. The text is arranged in approximately 10 lines, with some lines starting with a large decorative flourish. The ink is dark and the handwriting is fluid and connected.

Handwritten text in a cursive script, continuing from the previous block. It consists of about 10 lines of text, also featuring decorative flourishes at the beginning of some lines. The script is consistent with the one in the first block.

b)

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

a)

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

2695